

Nikdy jsem nelitoval, že jsem psycholog

S Janem Srncem o životě, psychologii a odpovědnosti

Koncem dubna jste oslavil 70. narozeniny. Čím to je, že působíte mnohem mladším dojmem? Souvisí to nějak s vaším životním postojem?

Hlavní roli asi hrají geny. Když maminka zemřela, bylo jí 94 let. Na tom, jak člověk stárne, se však určitě podílí i psychika, což dokládá současná psychoneuroimunologie. A tedy i postoj ke zdraví, k lidem a k životu vůbec.

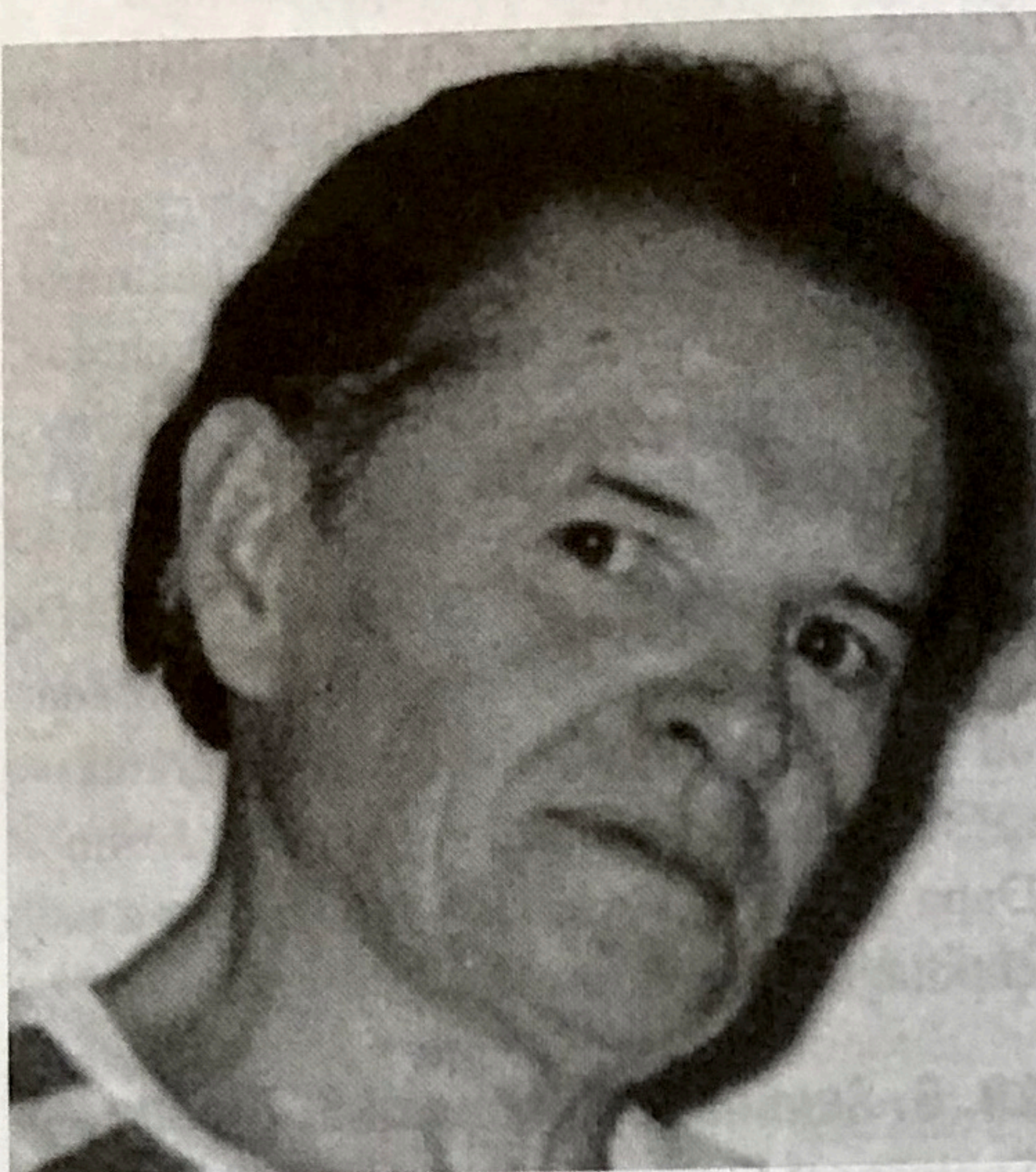
Já jsem měl namále už v kojeneckém věku: zřejmě dost těžký „černý kašel“ (pertussis), několik hodin jsem prý byl v bezvědomí a řádové sestry v dětské nemocnici Na Karlově se u mé postýlky modlily a i moji rodiče už byli povoláni, aby se se mnou rozloučili. Ale došel jsem se z toho. Kdoví – možná tady vznikl „zárodek“ mého pozdějšího postoje k životu. Totiž že život je obrovský dar a zároveň úkol, něco, čeho si má člověk vážit a za co je osobně odpovědný. Tu odpovědnost si sice plněji uvědomuji až teď, k stáru, ale myslím, že jsem ji nějak pociťoval už v dětství.

Moje dětství bylo šťastné, to díky rodičům, jinak však nelehké. Měl jsem dobré rodiče, se správně rozdělenými rolemi: otec spravedlivě přísný, matka něžně milující. Díky jejich obětavosti jsme já i oba bratři mohli i ve svízelných poměrech studovat. V prvních letech mého života hospodářská krize, od jedenácti do sedmnácti let hrůzy nacistické okupace. Jeden z mých výborných učitelů byl popraven. Naučil jsem se, že stejně jako život, ani žít ve svobodě není něco prostě daného, že i o svobodu se musí bojovat. Naučil jsem se také „dělit“ se s bratry, na své studium i na domácnost jsem přispíval výdělkem z kondic – a tohle vědomí odpovědnosti za sebe i za druhé mě provází celý život. Je snad docela logické, že se na problematiku odpovědnosti zaměřuji v posledních letech odborně.

Nechci ale předstírat, že беру život jen takhle vážně. Život mě těší a bez čeho si život vůbec nedovedu představit, to je krása a láska. Krása přírody, ta autentická (protiví se mi umělé květiny), i krása zprostředkovaná těmi, kdo umí, to jest veškeré dobré umění, hlavně však hudba. A proč to nepřiznat: mám slabost pro ženy, jsem rád v jejich blízkosti, miluji jejich půvaby i jejich vidění světa. Mám ale také rád děti pro jejich čistotu a staré lidi pro jejich moudrost. Zkrátka: mám rád lidi.

Máte rád lidi. Rozhodovalo právě toto, že jste si zvolil povolání psychologa?

Pravděpodobně ano, i když ta cesta nebyla tak docela přímá. Ještě v sedmnácti letech se moje životní cesta stáčela k muzice: slušně jsem hrál na housle, po maturitě jsem měl jít na konzervatoř a můj pedagog mi chtěl předat svou – jak říkal – „dobře zavedenou hudební

Jan Srnec (1928)

Klinický psycholog, působí na katedře psychologie FF UK v Praze. Od roku 1949 byl zaměstnán na Psychiatrické klinice, poté ve Výzkumném ústavu psychiatrickém v Praze. Je předsedou vědecké rady Psychologického ústavu AV ČR a členem redakčních rad časopisů Československá psychologie a Česká a Slovenská psychiatrie.

K jeho hlavním odborným zájmům patří psychodiagnostika, psychopatologie, poradenství a gerontopsychologie.

školu“. To jsem byl v sextě, ale už rok nato jsem začal objevovat svět filozofie, částečně pod vlivem jednoho ze svých výborných kantorů na gymnáziu. A v oktávě už mi bylo jasné, že z hudby neudělám své povolání.

Na filozofické fakultě jsem pak zapisoval přednášky z filozofie, sociologie a psychologie. Ve druhém ročníku nám uložil profesor Doležal místo zkoušky zpracovat písemnou práci na téma Předmět psychologie a mně se asi ta práce dost povedla, protože jsem byl panem profesorem pozván do jeho semináře – mezi studenty o několik let starší.

V téže době jsem se zúčastňoval jako student-volontér výzkumu psychoanalytické symboliky, který organizoval MUDr. Kurt Freund. Jeho prostřednictvím mně bylo později nabídnuto místo laboranta pro psychologii na psychiatrické klinice v Praze. Přesně si vzpomínám na telefonický rozhovor s profesorem Doležalem, bylo to v roce 1949, kdy s péčí téměř otcovskou moji situaci promyslel a nakonec mi poradil, abych místo vzal.

Zbývajících tři roky studia jsem tedy absolvoval při plném pracovním úvazku na psychiatrické klinice, a tak vlastně to byl profesor Doležal, který definitivně přehodil výhybku z mého dosud převážně hloubavého zaměření na praktickou oblast, konkrétně na klinickou psychologii, tehdy u nás teprve vznikající. Po promoci jsem se stal u nás prvním statutárně uznaným „klinickým psychologem“ a tomuto oboru jsem zůstal věrný celý svůj aktivní život.

Byl ve vašem životě okamžik, kdy jste litoval, že jste psycholog?

Nikdy. Ani na okamžik, i když právě od školního roku 1949/50 začalo dlouhé období, kdy psychologii „nekvetlo“. Za jediné správné bylo prohlášeno učení I. P. Pavlova, větší na Západě rozvíjených psychologických směrů byla oficiálně odmítnuta jako buržoazní pavěda, byla rušena psychologická pracoviště, upadala práce na katedrách, nadaní studenti se často z kádrových důvodů na fakultu nedostali, jiným – z rozhodnutí městského výboru KSČ – nebylo dovoleno obhájit kandidátské disertace, byl zakázán dovoz zahraničních odborných knih a časopisů atd. Později bylo toto období označeno jako „období ideologické skepse vůči psychologii“.

Po částečném zlepšení v 60. letech nastala nová vleklá krize psychologie po sovětské okupaci v období tzv. normalizace. Návrat ke svobodnému rozvíjení všech oborů psychologie mohl nastat až po roce 1989.

Psychologii považuji za nejzajímavější a také nejobtížnější obor, jehož význam bude nepochybně v příštím století narůstat. Jednak je to obor, který se zabývá tím, co je na člověku specificky lidské, jednak patří k těm nemnoha oborům, které mohou přispět k hlubší sebereflexi lidí a tím i ke zvrácení dosavadního směřování lidstva k sebezáhubě.

Co cítíte jako nejdůležitější problém, který by měla psychologie v příštích letech řešit?

Důležitých problémů je jistě hodně a bylo by zajímavé zjistit, co si myslí celá obec našich psychologů. Nestálo by to za malou nebo i trochu větší anketu? Ptáte se ale na ten můj (subjektivně) nejdůležitější. Vyplývá z toho, co jsem řekl před chvílí a vlastně o čem jsem se zmínil už někde na začátku našeho rozhovoru. Jde o problém odpovědnosti, ve všech jeho aspektech a na různých jeho úrovních. Odpovědnost za vlastní zdraví, za svou životní úroveň, za své vzdělání, za spokojenost ve stáří atd. Právě v nedostatku osobní odpovědnosti vidím jeden z nejsmutnějších „odkazů“ z let totality. Kdo se nemůže svobodně rozhodovat nebo k tomu není veden, nemůže se ani naučit nést odpovědnost za svá rozhodnutí. Speciální problém pak představuje „občanská odpovědnost“. Nenaučili jsme se chovat jako občané, kteří jsou spoluodpovědní za politický vývoj v zemi. A pokud jde o budoucnost lidstva a planety? Jak přimět člověka, aby cítil odpovědnost za něco, co se ho (zatím) netýká, co přesahuje časový rozměr jeho života?

O takových otázkách nestačí filozofovat nebo vést učené debaty. Jak by tu mohla – a soudím, že měla – pomoci psychologie, to by mohlo být téma na další rozhovor. *red*